

ХУДОЖНЬО-ПРОЕКТНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ

М.С.Курач

Анотація. У статті проаналізовано потенціал художньо-проектної діяльності у процесі розвитку креативності майбутніх учителів технологій; конкретизовано поняття «креативність» і «творчість», підкреслюється роль креативності у сучасному суспільстві та у процесі розвитку особистості педагога.

Ключові слова: художньо-проектна діяльність, креативність, творчість, творча особистість, майбутні учителі технологій, проектно-технологічний підхід.

Аннотация. В статье проанализирован потенциал художественно-проектной деятельности в процессе развития креативности будущих учителей технологий, подается сравнительный анализ и конкретизация понятий «креативность» и «творчество», подчеркивается роль креативности в современном обществе и в процессе развития личности педагога.

Ключевые слова: художественно-проектная деятельность, креативность, творчество, творческая личность, будущие учителя технологий, проектно-технологический подход.

Summary. The article stresses the importance of art and design activities in the development of creativity of future teachers of technology, filed comparative analysis and specification of the concepts of „creativity” and „creative”, and emphasizes the role of creativity in contemporary society and in the development of the individual teacher. Notes the importance of the use of design and technological approaches in the art and design activities as a means of shaping creativity of future teachers of technology.

Key words: artistic and design activities, creativity, creative, creative personality, future teachers of technology, design and technology approach.

Сьогодні, в період бурхливого науково-технічного розвитку людства, інформатизації суспільства та інтелектуалізації праці одним із головних завдань трудового навчання постає розвиток пізнавальних здібностей учнів, їх творчого потенціалу, уміння самостійно здобувати знання та використовувати їх у нестандартних ситуаціях.

Звідси випливають нові вимоги щодо підготовки педагогів – майбутніх учителів технологій, які поряд із високою освіченістю, вихованістю, належним рівнем фахової підготовки повинні володіти такою рисою, як креативність.

Саме творчість і креативність в останні десятиліття входять до числа найбільш уживаних слів серед фахівців різних галузей та постійно зустрічаються в резюме й оголошеннях про вакансії, саме творчості й креативності потребує сьогоденний ринок праці та, згідно з соціальними прогнозами – ринок праці майбутнього.

З огляду на актуальність окресленої вище проблематики, метою даної статті є уточнення поняття «креативність» та обґрунтування можливості її розвитку в майбутніх учителів технологій у процесі їх художньо-проектної діяльності.

Проблема розвитку творчості та креативності особистості висвітлена у багатьох дослідженнях філософів (С.Басін, М.Бердяєв, Д.Говорун та ін.); мистецтвознавців (В.Аронов, М.Волков, О.Тарасенко та ін.); психологів (Д.Богоявленська, Л.Виготський, А.Маслоу, Я.Пономарьов, С.Рубінштейн, та ін.); педагогів (В.Бутенко, І.Зязюн, В.Крутецький, Б.Ліхачов, В.Моляко, О.Рудницька В.Сластьонін, та ін.).

Коли заходить мова про креативність, то неодмінно виникає питання: наскільки креативність і творчість подібні чи несхожі між собою, а можливо, це одне й теж? Адже суть нібито то однакова, хоча все-таки деякі змістові розбіжності відчуються.

Слово «креативність» є неологізмом, тобто новим словом. Воно прийшло в нашу мову з англійської, і є дослівним аналогом слова creativity, що в перекладі має два значення:

1. творчість, як процес;
2. креативність, як властивість особистості.

У Філософському словнику дається таке визначення творчості: „Творчість – процес людської діяльності, що створює якісно нові матеріальні і духовні цінності” [8, с. 405].

Звідси виходить, що лише завдяки творчій діяльності людей можливий розвиток науки, техніки, мистецтва, освіти, державності й усього іншого. Саме завдяки творчості можливий будь-який прогрес

Філософ та психолог А.Г.Спіркін розглядає творчість як „мислительну і практичну діяльність, результатом якої є створення оригінальних, неповторних цінностей, встановлення нових фактів,

властивостей, закономірностей, а також методів дослідження і перетворення матеріального світу та духовної культури.” [7, с. 322].

Термін «креативність» у науковій літературі вперше з’явився завдяки працям американського психолога Дж.Гілфорда в 60-х роках ХХ ст. для позначення здатності індивіда до творчості, проте і сьогодні немає одностайної думки щодо визначення цього поняття.

Так О. Куцевол креативність потрактує як „інтегративну сукупність якостей особистості, що визначає її готовність до творчості в будь-яких сферах людської діяльності; як творчі здібності людини, котрі можуть проявлятися у мисленні, почуттях і діях; як здатність породжувати різноманітні оригінальні ідеї” [4, с. 49].

В.Фрицюк вважає, що креативність – „динамічна, інтегративна особистісна характеристика, яка визначає здатність до творчості і є умовою самореалізації особистості” [9, с. 15].

У педагогічному словнику термін «креативність» означає творчі можливості (здатності) людини, які можуть виявлятися в мисленні, почуттях, спілкуванні, окремих видах діяльності; це здатність породжувати безліч різноманітних оригінальних ідей у нерегламентованих умовах діяльності [1, с. 158].

На основі порівнянь тлумачення цих термінів можна зробити висновок, що творчість – це процес людської діяльності, що створює якісно нові матеріальні й духовні цінності, або результат цього процесу, тоді як креативність – це творчі здібності індивіда, які характеризуються готовністю до створення принципово нових ідей, що відхиляються від традиційних або прийнятих схем мислення і входять в структуру обдарованості або таланту.

Тобто одне і теж англійське слово *creativity* має дещо різні смислові відтінки в українському перекладі. Коли ми говоримо про людину англійською мовою, *creative*, то в цьому випадку ми розуміємо всю сукупність значень: творча, креативна, оригінальна, нестандартна... В українській же мові нам доводиться вибирати, як краще назвати цю *creative* людину – творчою чи креативною, оскільки з причини різних змістових наповнень перекладу слова *creativity*, та недоосмислення змісту цього поняття ми часто здійснюємо поділ людей на творчих і креативних. І дуже часто для багатьох з нас творчі люди – це такі люди, як художники, письменники, модельєри, фотографи, які творчо реалізуються через різні види творчої діяльності. У той час як люди креативні – це здебільшого характеристика людей бізнесу: дизайнерів, рекламистів, маркетологів, бренд-менеджерів. Тому що творчість часом звучить ніби як духовно і піднесено, а креативність – це все-таки щось більш матеріальне. До того ж зараз простежується зміщення змісту слова «креативний» у напрямку слів: «оригінальний», «незвичайний», «нестандартний».

Узагальнюючи спільні риси понять «творчість» і «креативність» можна констатувати, що в будь-якому випадку ключовим у їх змісті є процес створення нового. Неважливо, в якій сфері працює людина і для чого вона щось створює. Головне, що вона творить! А вміння створювати є ключовим в даний час, тому що саме творчі особистості генерують нове, неповторне у всіх сферах людської діяльності, без чого неможливий прогрес людства ні в матеріальному, ні в духовному плані.

Отже, креативність як здатність до творчості є однією з головних рис фахівця будь-якої галузі, в тому числі й галузі освіти. Національна державна програма „Освіта” (Україна ХХІ століття) передбачає відродження національної освіти та спрямування її на формування креативної особистості. В реалізації цих завдань головне місце відводиться школі та вчителю.

Тому, передусім, важливо визначити якості, якими повинен володіти креативний педагог. Підходів до цієї проблеми в сучасній науковій літературі існує багато. Наприклад, згідно з поглядами С.Сисоевої, до ознак педагогічної креативності належать: високий рівень соціальної і моральної свідомості; пошуково-перетворювальний стиль мислення; розвинені інтелектуально-логічні здібності (уміння аналізувати, обґрунтовувати, пояснювати, виділяти головне тощо); проблемне бачення, творча фантазія; розвинуте уявлення; специфічні особистісні якості (любов до дітей; безкорисність; готовність до розумного ризику в професійній діяльності; цілеспрямованість; допитливість; самостійність; наполегливість; ентузіазм); специфічні мотиви (необхідність реалізовувати своє „Я”; бажання бути визнаним; творчий інтерес; захопленість творчим процесом, своєю працею, прагнення досягти найбільшої результативності в конкретних умовах своєї педагогічної праці); комунікативні здібності; здатність до самоуправління; високий рівень загальної культури [6, с. 99].

Формування творчих здібностей майбутніх педагогів необхідно здійснювати на основі застосування методології креативної педагогіки, яка передбачає опанування майбутніми учителями вміннями розробляти нестандартні, оригінальні способи й методи навчання; розвиток їхніх творчих здібностей і нахилів; забезпечення їх інструментарієм подолання психологічних бар’єрів мислення тощо. Реалізація методології креативної педагогіки передбачає таку організацію навчально-виховного процесу, за якої студент – майбутній педагог стає творцем, основний навчальний матеріал – засобом

досягнення творчої мети, а між викладачем та студентом встановлюються довірливі партнерські стосунки.

Виходячи з концепції творчості Я.Пономарьова, креативну педагогіку слід розглядати як фундаментальну науку – галузь загальної педагогіки, яка вбирає в себе результати психології творчості. Елементи творчості притаманні будь-якому виду діяльності, вона має велике значення для навчання й особистісного розвитку людини, є запорукою емоційного здоров'я. Саме тому включення до педагогіки проблем наукової, технічної, художньої творчості не тільки зближує навчання з наукою, технікою, мистецтвом, а й, безумовно, сприяє формуванню особистості як творчої, розвитку її талантів і обдарованості [5, с.84].

Процес розвитку креативності майбутнього педагога, на думку О.Дунаєвої, відбуватиметься більш продуктивно завдяки впровадженню інтерактивної технології, змістову основу якої складають такі педагогічні умови, як усвідомлення студентами на рівні переконань соціально-професійної вагомості педагогічної креативності через організацію педагогічного спілкування в підсистемі «викладач-студент-учень», створення педагогічно-креативного середовища у вищій школі та сприяння розвитку позитивної професійної Я-концепції майбутніх учителів[2].

Згідно з поглядами В.Фрицюк [9], високого рівня креативності майбутніх учителів у процесі професійної підготовки можна досягти за таких педагогічних умов:

- розвиток творчої мотивації;
- формування чітких уявлень про сутність креативності;
- активізація самостійної творчо-пошукової діяльності;
- забезпечення зразків креативної поведінки;
- створення підтримуючого середовища.

Інші науковці розвиток креативності майбутніх учителів убачають у реалізації рефлексивно-креативного підходу в навчанні (І.Яковенко [12]), використанні засобів мультимедіа (І.Шахіна [10]), залученні студентів до навчально-дослідницької роботи (Н.Кичук [3]) та ін.

Загалом погоджуючись із згаданими вище підходами дослідників щодо розвитку креативності студентів, уважаємо, що одним із найдієвіших способів розвитку творчих здібностей майбутніх учителів технологій є їх залучення до художньо-проектної діяльності. Адже саме цей вид навчальної роботи є превалюючим, згідно з діючою навчальною програмою з трудового навчання в сучасній школі, оскільки несе в собі величезний навчальний, виховний і розвивальний потенціал, і саме цей вид діяльності активно впроваджується в процес підготовки майбутніх учителів трудового навчання (учителів технологій).

Варто зазначити, що художнє проектування як елемент проектно-технологічного підходу до трудового навчання школярів та фахової підготовки майбутніх учителів, при правильній реалізації, дає змогу сформувати чіткі уявлення про сутність креативності і активізувати самостійну творчо-пошукову діяльність, і забезпечити розвиток творчої мотивації і багато-багато «і», необхідних для розвитку креативної особистості.

В основі ж проектно-технологічної системи трудового навчання лежить метод проектів – технологія, що, окрім трудової підготовки учнів, має бути домінуючою і в процесі фахової підготовки вчителя трудового навчання.

Метод проектів – це система навчання, гнучка модель організації навчального процесу, орієнтована на творчу самореалізацію особистості учня, розвиток його інтелектуальних і фізичних можливостей, вольових якостей і творчих здібностей у процесі створення під контролем педагога нових продуктів і послуг, що володіють об'єктивною або суб'єктивною новизною та мають практичну значущість [1].

Метод проектів ґрунтується на розвитку пізнавальних навичок учнів, умінь самостійно здобувати знання й орієнтуватися в інформаційному суспільстві, продуктивно мислити. Іншими словами, під методом проектів розуміють спосіб досягнення дидактичної мети через детальну розробку проблеми (технологію), яка повинна завершитися цілком реальним практичним результатом, оформленим належним чином.

Позитивний вплив роботи над творчим проектом на розвиток креативності студентів забезпечується активним характером їх навчально-пізнавальної діяльності. Адже, як зазначав А.С.Шведерський: „Талант розвивається і формується тільки в умовах, що сприяють індивідуальному розвитку особистості. Ці умови передбачають, що все має бути спрямоване на таку організацію навчального процесу, таку його цілісність, де всі предмети активізували б творчий потенціал людини, пробуджували б її духовні сили, спрагу до творчості, де методика викладання будь-якого предмета виключала б пасивні сприйняття готових знань, висновків і поглядів” [11, с. 394].

У плані підготовки майбутніх учителів трудового навчання нас, головним чином, цікавить розвиток їхньої креативності, можливості перенесення ними цієї якості в майбутню педагогічну діяльність.

Художньо-проектна діяльність студентів притаманна більшості творчих проектів, над якими їм доводиться працювати. Це і розробка форми об'єкта проектування; і виявлення цікавих та неординарних способів його побудови; і пошук варіантів оздоблення та декорування; і визначення середовища його використання, і багато іншого, що являє собою велике поле для розвитку уяви, фантазії, креативності.

На основі аналізу поглядів сучасних дослідників на проблему розвитку креативності майбутніх учителів та внаслідок особистих педагогічних спостережень, можна запропонувати основні умови розвитку креативності майбутніх учителів технологій в процесі їхньої художньо-проектної діяльності:

1. *Формування чітких уявлень студентів про сутність креативності.* Для цього студентам подаються теоретичні відомості про особливості творчої діяльності та риси креативної особистості, демонструються зразки креативних робіт – результатів художнього проектування.

2. *Створення установки на саморозвиток та самовдосконалення креативних якостей особистості.* Студентів потрібно переконати в тому, що креативність не є вродженою особливістю людини, а формується в процесі навчально-пізнавальної та предметно-перетворювальної діяльності, і в їхніх силах сформувати в собі креативні якості.

3. *Створення креативного клімату на заняттях,* що забезпечується наданням студентам у процесі художнього проектування широкого поля діяльності для розвитку уяви, фантазії, творчого мислення.

4. *Стимулювання творчої діяльності та формування стійкої творчої мотивації.* Студентам важливо пережити успіх, побачити результати своєї творчості, отримати заслужене визнання.

5. *Активізація науково-дослідної діяльності студентів у процесі художнього проектування.* Студенти можуть самостійно дослідити та порівняти властивості матеріалів, художні техніки, способи та підходи в художньому проектуванні.

6. *Впровадження різноманітних педагогічних технологій та методик, які сприяють розвитку креативності.* Це може бути проблемне навчання, сучасні інтерактивні методи, інформаційно-комунікаційні технології і т.д.

7. *Використання різноманітних форм групової роботи студентів під час виконання завдань творчого характеру,* оскільки групова навчально-пізнавальна діяльність збільшує можливу варіативність розв'язання творчих завдань та активізує пізнавальну діяльність студентів. Проте акцент повинен бути на самостійній роботі. Навіть працюючи в групі, студент повинен реалізовувати своє конкретне завдання, самостійно здобувати результат.

8. *Демонстрація викладачами креативної поведінки,* що повинна виявлятися не лише у художньо-проектній діяльності викладача, а й у його педагогічній майстерності, організаційних підходах та ін.

9. *Об'єктивність і доброзичливість в оцінюванні результатів художньо-проектної діяльності студентів,* творчих проектів, конкретних творчих ідей студентів. Складність вирішення цієї педагогічної проблеми полягає в тому, що студента, який дійсно знайшов адекватні засоби відображення свого творчого задуму, важко об'єктивно оцінити, користуючись загальними стандартними критеріями і показниками. Для нового оригінального задуму часто потрібні інші вимірники. Однак, еталонів для зіставлення та оцінки творчих задумів, визначення адекватності їх виконання немає і бути не може, якщо ці задуми справді творчі, нові та самостійні.

Висновки. Таким чином, залучення майбутніх учителів технологій до художньо-проектної діяльності повинно бути спрямованим на розвиток творчих здібностей, творчої ініціативи самостійності та креативності, що в свою чергу дозволить їм успішно виконувати проекти, створювати оригінальні предмети, а основне – формувати та розвивати креативні якості особистості школяра за такою схемою, з використанням тих форм і методів, за якими навчалися самі. Перспективами подальших досліджень розвитку творчих здібностей майбутніх педагогів може бути детальна розробка методики формування креативності, уточнення критеріїв та рівнів її сформованості.

Література

1. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / С.У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
2. Дунаєва О.М. Формування педагогічної креативності майбутніх учителів в процесі професійної підготовки : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04. «Теорія та методика професійної освіти» / О.М. Дунаєва. – Вінниця, 2008. – 20 с.
3. Кичук Н.В. Обогащение творческого потенциала будущих учителей в процессе учебно-исследовательской деятельности : метод. рекомендации для студ. пед. вузов / Н.В. Кичук. – Измаил, 1991. – 25 с.
4. Куцевол О.М. Теоретико-методичні основи розвитку креативності майбутніх учителів літератури / О.М.

Куцевол. – Вінниця: Глобус-прес, 2006. – 348 с.

5. Пономарев Я.А. Психология творчества и педагогика / Я.А. Пономарев – М. : Педагогика, 1976. – 280 с.

6. Сисоева С.О. Основы педагогической творчости : [підручник] / С.О. Сисоева. – К. : Міленіум, 2006. – 344 с.

7. Спиркин А. Г. Основы философии: Учеб. пособие для вузов / Александр Георгиевич Спиркин – М.: Политиздат, 1988. — 592 с.

8. Філософський енциклопедичний словник // Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України; під керівництвом В.І. Шинкарука. – К. : Абрис, 2002. – 742 с.

9. Фрицюк В.А. Формування креативності майбутніх учителів музики: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / В.А. Фрицюк. – Вінниця, 2004. – 20 с.

10. Шахіна І.Ю. Формування креативності у майбутніх учителів математики засобами мультимедіа : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / І.Ю. Шахіна. – Вінниця, 2007. – 20 с.

11. Шведерский А. С. Можно ли учить тому, чему нельзя учить // Психология худож. творчества: Хрестоматия / Сост. К. В. Сельченко. Минск: Харвест, 1999. – 752 с.

12. Яковенко И.М. Педагогическое сопровождение развития творческого потенциала будущего педагога в условиях вуза : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / И.М. Яковенко. – Петропавловск – Камчатский, 2006. – 23 с.